

Михайло ДИМИД

ЄВХАРИСТІЯ ЯК ЕКУМЕНІЧНИЙ ВИМІР ЖИВОЇ ПАРАФІЇ¹

Протоіерей Александр Шмеман пише, що «християни надто легко забувають, хто вони, забувають, що суть християнства – це насамперед стояння коло хреста»². Така особлива постава є радісною і називається Літургією. Це, однак, не культова дія, а спільне пам'яництво, яке надає значення і перетворює окрему групу людей на щось, що їх перевершує! В нашому випадку Євхаристійна Літургія творить з нас Церкву – Тіло Христове!

Думаю, що кожна така Євхаристія довкола церковного вівтаря має бути вповні відкритою до потойбічного виміру буття, до Божественної радості. Таку прославу Господа можна відчутти тільки в повноті збору цілого християнського народу. Це значить, що літургія може бути або єкуменічною, або взагалі не бути християнською літургією! Для мене «єкуменічний» – значить вповні відкритий до Божого промислу, не партикулярний, а вселенний, соборний! У світі і по наших українських містах і селах відправляються дуже багато релігійних обрядів, які не є християнськими жертвоприношеннями! Євхаристія – це літургія, відкрита до Божого виміру, до Божого благословення, на яку неможливо накладати жодне «табу» якого-небудь виміру.

¹ Доповідь на Науково-практичній конференції «Євхаристія – джерело життя парафії» (Львів, УКУ, 23 вересня 2014 р.), організованої Програмою Ліценціату літургійних наук спільно із Патріаршою Літургійною комісією УГКЦ.

² Александр Шмеман. *За життя світу: Тайства і православ'я*. Львів 2009, с. 44.

Якщо говорити про «живу парафію», то таке словосполучення, крім позитивного значення, має й негативну складову: бувають випадки «мертвих парафій». Наважуся сказати, що «мертва парафія» – це така, в якій ніхто, або майже ніхто з вірних не причащається регулярно Тіла й Крові Ісуса Христа. Члени такої громади реально не приносять себе і своїх дарів до Господа і їх начебто не стосуються слова анафори: «Твоє від Твоїх, Тобі приносимо, за всіх і за все» та «Зішли Духа Святого на нас і на ці предлежачі дари». Відповідальність за цю «мерзоту запустіння» несуть передусім пастирі таких громад. Сумним зразком такої «мертвої громади» може послужити парафія УАПЦ села Стрільбичі Старосамбірського району. Моя колишня студентка, а згодом працівниця Інституту Церковного права, колись зізналася, що на великі свята додому в рідне село не їздить. «Краще піду собі у Львові до церкви, висповідуюся, запричащаюся нормально...», – сказала колись у приватній бесіді. Дівчина з болем розповіла, що (на мое здивування) в них у селі навіть на Великдень ніхто (!!!), крім священника, не причащається. Є, щоправда, один неповносправний хлопець, який на кожній Службі підходить до Царських Врат і на повен голос вимагає Причастя такими словами: «Отче! Подайте мені Ісуса!!!». Він горлає так довго і голосно, що переляканий отець мусить вийти і таки подати йому Причастя. «То він, мабуть, єдина жива людина на цій парафії», – подумав я.

Для того, щоб бути християнською парафією, треба бути живою парафією, бо християнство – це реальне наслідування Ісуса Христа! А якщо немає живого контакту з Ісусом Христом через благодать Євхаристії – то немає вже Христа як Бога! Тоді місце займають інші божки: непоміrkований заробіток, поклоніння нації, зловживання алкоголем чи іншими наркотиками, вивихнене поняття відпочинку і свята, показовий соціальний статус, жага до слави і влади... Один румунський богослов сказав, що «найбільша проблема Церкви у світі – те, що вона боїться бути сучасною, такою, як є Христос!»

Лише християнська парафія може бути єкуменічною! Це означає, що громада християн, яка знає свої звичаї й правила віри, їх шанує і дотримується, при цьому відкрита до Євхаристійної гостинності, не закриває шлях до Господа ніякій людині доброї волі, яка стукає до її дверей! Це тому, що остаточно дар і жертва на Євхаристії не наші – а Господні!

Причин для єкуменічного переживання (тобто споживання) Євхаристії на парафії багато! Найчастіше, це змішані подружжя, це вірні інших Церков, яких храми відсутні в даній місцевості, це вживання храму двома «конфесіями», це празник парафії, коли запрошують сусідніх пресвітерів інших «конфесій», присутніх на території парафії, це похорони чи хрещення із родичами інших юрисдикцій і т.д. Це також солідарність із переслідуваними християнами в т. зв. зоні АТО в Україні!

Після самої Євхаристії незаперечним єкуменічним виміром парафій УГКЦ є свідомість приналежності до Київської Церкви! Потрібно зрозуміти, що це не гра слів! Це, натомість, наша християнська матриця! Ми іншої не маємо! Цей самий код є і в православних громадах! Ми або є собою, або не є! Якщо не приносити себе в автентиці як дар до вітваря, то неможливо отримати дар Божий і освятити свій дар!

Християнські змішані подружжя, які разом моляться і причащаються – це реальний вимір вищості Євхаристійного приношення над усякими поділами Церкви. Якщо таїнство Шлюб дозволяє на повноту життя, на свою життєву літургію, то Євхаристія теж відкрита до нього! Благословення єпископа на змішані подружжя греко-католиків із православним є простою формальністю – релікт канонічного права, яке ніяк не впливає на «правильний» чи «неправильний» вимір церковного життя нової родини, на її літургійну повноту.

Празники, похорони, роковини, які супроводжуються Євхаристією, можуть їм надавати вповні єкуменічного характеру. Я сам неодноразово відправляв Літургію, на якій теж літургізували

пресвітери, приналежні до православних юрисдикцій! Я б сказав: Богу дякувати, що УГКЦ велика і багатогранна та відкрита до свого минулого і до свого майбутнього. Щоб мене добре зрозуміли: таке навіть бувало в присутності єпископів УГКЦ! Я такого не ініціював, але завжди це вважаю особливим Божим благословенням для мене і спомини про такі Євхаристії лишаються живими в моєму серці незалежно від часу, який минає невблаганно. Я тоді відчував, що моя громада дійсно живе Церквою прославленою, вповні тотожною до самого Ісуса Христа!

Вважаю, що не можна перешкоджати Духові Святому діяти, де і як Він хоче! Пригадую слова II Ватиканського собору в Декреті про єкуменізм № 15, яких ніхто не скасовував: «певне сопричастя у Таїнствах (*communication in sacris*) у відповідних обставинах і за схваленням церковної влади є не лише можливим, а навіть рекомендується»³.

Існує різна інтерпретація тих соборових слів, як і їхнє пряме заперечення – зокрема, в ККСЦ 702, де написано «католицьким священикам забороняється співслужити Божественну Літургію разом з некатолицькими священиками або служителями»⁴. Таке незрозуміле звуження християнської свободи спостерігаємо і в тексті «Звернення Кир Ігоря (Возняк) до священнослужителів Львівської Архиепархії УГКЦ стосовно участі у спільних священнодійствах» (27 лютого 2009 р.), де він пише:

II Ватиканський Собор звернув увагу на таку практику спілкування в Святих Тайнах, яка становить найбільшу небезпеку, вносячи, окрім помилок та згіршень, релігійну байдужість у церковну спільноту.⁵

³ Декрет про єкуменізм *Unitatis Redintegratio* // Документи Другого Ватиканського Собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / перекл. з лат. Львів 2014, с. 139

⁴ Кодекс Канонів Східних Церков, проголошений Іваном Павлом II / Авториз. переклад. Рим 1993, с. 387.

⁵ Ігор (Возняк), Архиепископ Львівський УГКЦ. Інтерпретація Кодексу канонів східних Церков, канон 702 // *Метрон* 7-8 (2011), с. 135-138 (135).

Ці слова зовсім контрастують із виступом Глави УГКЦ, Патріарха Любомира, який на Синоді єпископів в Римі (10 жовтня 2005 р.) в присутності Папи Римського Венедикта XVI сказав:

Якщо Літургія є правилом віри, якщо Божественна Літургія, що відправляється Східними Церквами у сопричасті з Римським Престолом та Православними чи Апостольськими Церквами є ідентичною для обох, якщо є загальне визнання апостольського наступництва єпископів, а отже, і священників, які її відправляють, тоді що ще потрібно для єдності? Чи може бути інше джерело чи вершина (життя), які б перевершили Євхаристію?⁶

До цієї оцінки долучився і Софрон (Мудрий), єпископ Івано-Франківський, який сказав на тому ж Синоді:

Думаю, що є потреба переглянути цей канон, наново оцінити деякі основні положення щодо Євхаристії та екуменізму, в тому числі уточнити термін “некатолицький”, який вжито у вищезазначеному каноні?⁷

Теж варто пригадати «Висновки та пропозиції Конгресу богословів УГКЦ “Євхаристійне Сопричастя – виклик традиції та сучасності для традиційних Церков”, скликаного Українським Науковим Богословським Товариством у Львів 2-4 січня 2007 р.». Цитую⁸:

4. КАНОНІЧНИЙ АСПЕКТ 4.1 Ми обнадієні фактом, що на деякий час (16 грудня 1969 р.Б. – 29 червня 1986 р.Б.) між Російською Православною й Римо-Католицькою Церквами були зняті заборони про євхаристійну гостинність в рамках, окреслених II Ватиканським Собором. Митрополит Нікодим, який очолював відділ зовнішніх церковних відносин Московського Патріархату, пояснив це тим, що «Православна і Римо-Католицька Церкви мають однакові вчення про Святі Таїнства і взаємно визнають дійсність Таїнств, які звершуються в них». Це рішення згодом не було відмінене, тільки постановлено «відкласти його застосування», тому що «ця практика

⁶ Михайло Димид. Самоцензура в журналі “Богословія” // *Метрон* 9 (2012), с. 9-34 (32).

⁷ Там само, с. 9-34 (30).

⁸ З однойменної публікації у: *Метрон* 9. Львів 2012, с. 48-50.

не розвинулась», і висловлено бажання узгодити це рішення з іншими Православними Церквами. 4.2 Ці факти ще раз засвідчують, що припинення євхаристійної гостинності між Православними й Католицькими Церквами має радше дисциплінарно-канонічний, ніж догматичний характер. Це сповнює оптимізм щодо дії Святого Духа, який просвічуватиме наші Церкви і вказуватиме на час, коли можна буде знову відновити євхаристійну гостинність між ними. Така практика як виняток існує вже між Українською Греко-Католицькою Церквою і Українською Автокефальною Православною Церквою та Українською Православною Церквою Київського Патріархату, що зроджує надію на те, що євхаристійна гостинність Української Православної Церкви знову буде відновлена для всіх членів Церков Київського Хрещення. 4.3 У тому ж самому дусі потрібно Східним Церквам Римського Сопричастя усвідомити потребу перегляду або доповнення кан. 702 Кодексу Канонів Східних Церков для того, щоб дозволити у виправданих випадках співслужити з православними пресвітерами, отримавши попередньо благословення правлячих архиєреїв, а також усунувши можливі непорозуміння вірних. Така зміна ґрунтується на тому, що стосовно Католицьких Церков не всі «некатолицькі священики або служителі» посідають той сам статус: найближчими до східних католиків у багатьох аспектах церковного передання є православні. Таке рішення уможливило б Східним Католицьким Церквам, які перебувають у багатовіковому римському сопричасті, жити за принципами східної еклесіології. 4.4 Це питання своєю чергою вимагає перегляду низки інших дисциплінарних розпоряджень і канонів, які стосуються інших Святих Таїнств. Зокрема, виглядає актуальним питання, чи дійсно Таїнство Подружжя греко-католиків з православними можна по-богословському називати мішаним подружжям, а якщо ні, то який це буде мати наслідок для дотичних канонів ККСЦ.

Завершуючи, можна сказати, що дух християнського народу – це дуже важливий елемент в пізнанні і досвідченні віри. Він в УКГЦ на практиці життя – екуменічний. Коли відбулася Революція Гідності на Майдані в Києві, я неодноразово відправляв Євхаристію разом із православними. Новим відкриттям було для

мене те, що найбільшими промоторами цієї практики були греко-католицькі ченці, приналежні до папських чинів! Вони свobodно й радісно запрошували своїх братів-священнослужителів до Христового вівтаря, і все було правильно. Дух допомагав відчутти й зрозуміти, що престол – не пресвітерів, не громади, а Христовий, а Він приймає жертву кожного ієрея доброї волі. Так само, кайрос давав змогу серйозно повертатися до джерел церковности Київської митрополії і практикувати ту єдність, яка була дарована нам Трійцею за посередництвом святих страстотерпців Бориса і Гліба. Це оригінальне, первинне пережиття київського християнства було настільки чистим, що не допускало до серця пізніші спокуси, які принесли в Київ візантійці, римляни і москвичі, в які багато з нас повірили і які спричинили внутрішню кровотечу помісної громади!

Насамкінець скажу: найкраще, що можемо всі зробити в нашому житті – це лишити відкритими врата серця для Божої благодаті! Нехай священна молитва київського народу, зібраного довкола Христового вівтаря, сама визначає рівень сопричастя Євхаристійної літургії. А вона буде тим більше відкритою і екуменічною, чим молитва буде космічнішою, історичнішою і есхатологічнішою!

Анотація

У доповіді представлено тему екуменічного значення Євхаристії в УГКЦ та загалом у Церквах Київської традиції. Екуменічність Євхаристії відчутна у спільному переживанні громадою християн певних подій – і на рівні окремої сім'ї чи парафії, й у масштабі цілої країни (напр., у час Революції Гідности). Поняття «живої парафії» передбачає відкритість ієрея і вірних на Божу благодать, і це може допомогти практикувати екуменічність навіть попри наявність суперечливих трактувань Канону 702 з Кодексу Канонів Східних Церков щодо обмеження співслужіння для католицьких священників

Мучајло ДУМУД

The Eucharist as an Ecumenical Dimension of a Living Parish

The topic of this report is the ecumenical meaning of the Eucharist in Churches of the Kyivan tradition in general and in the UGCC in particular. The ecumenical dimension of the Eucharist can be noticed in the shared experience of certain events in the Christian community – at the level of a certain family, parish, or even the whole country (e.g. during the Revolution of Dignity). The concept of a «living parish» implies that the priest and the faithful are open to God's grace, and this can be helpful in practicing ecumenism despite the existence of conflicting interpretations of Canon 702 of the Code of Canons of the Eastern Churches regarding the concelebration restrictions for Catholic priests.